

УДК [[7.05:62]:378](477.8)"18/19"

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2022.06.1432>

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДИЗАЙНУ В ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВІЙ ОСВІТІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Алла ДЯЧЕНКО

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4496-5931>

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри промислового дизайну

та комп'ютерних технологій,

в. о. декана факультету декоративно-прикладного мистецтва,

Київська державна академія декоративно-прикладного

мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука,

вул. М. Бойчука (Кіквідзе), 32, 01014, м. Київ, Україна,

e-mail: alla.diachenko0107@gmail.com

Враховуючи актуальність розвитку сучасної дизайн-освіти в Україні, особливо важливими є питання, що висвітлюють системні, методичні основи викладання художньо-мистецької освіти, що дає змогу згадати кращі традиції старих шкіл, виділити нові напрями та виявити найефективніші методи вдосконалення навчального плану. З розвитком промислового виробництва в Україні в XIX ст. дизайн почав формуватися як самостійний вид професійної діяльності. Тому дослідження проблеми зародження загальноєвропейських тенденцій у розвитку дизайну та його становлення на західноукраїнських землях у XIX — на початку XX ст. сьогодні є актуальними, оскільки практичний аспект пов'язаний з необхідністю підвищення професійного рівня фахівців дизайну у закладах вищої освіти. Метою дослідження є визначення основних етапів розвитку та становлення дизайну в художньо-промисловій освіті Західної України.

Для розкриття мети використано методи аналізу, синтезу, порівняння, опису та загальнення. Сукупність цих методів дала можливість висвітлити особливості становлення дизайну у художньо-промисловій освіті Західної України.

Висновки. За результатами проведених досліджень зауважимо, що основи професійної освіти, закладені нашими попередниками в XIX ст., забезпечили сприятливі умови для подальшого розвитку дизайнерської школи в Західній Україні.

Ключові слова: дизайн-освіта, дизайнерська діяльність, художньо-промислова освіта, Західна Україна, Галичина, Буковина, Закарпаття.

Alla DYACHENKO

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4496-5931>

PhD in Science, Associate Professor of the Department

of Industrial Design and Computer Technologies,

Acting Dean of the Faculty of Decorative and Applied Arts,

Kyiv State Institute of Decorative Art And Design Named

M. Boychuk,

32, M. Boichuk (Kikvidze) str., 01014, Kyiv, Ukraine,

e-mail: alla.diachenko0107@gmail.com

FEATURES OF THE FORMATION OF DESIGN IN ART AND INDUSTRIAL EDUCATION OF WESTERN UKRAINE

Introduction. Taking into account the relevance of the development of modern design education in Ukraine, especially important are questions that highlight the systematic, methodical foundations of teaching art education, which allow us to remember the best traditions of old schools, highlight new directions and identify the most effective methods of improving the curriculum.

Problem Statement. With the development of industrial production in Ukraine in the 19th century, design began to take shape as an independent type of professional activity. Therefore, the study of the problem of the emergence of pan-European trends in the development of design and its formation in the western Ukrainian lands in the 19th and early 20th centuries are relevant today, as the practical aspect is related to the need to raise the professional level of design specialists in higher education institutions.

The purpose is to determine the main stages of development and formation of design in art and industrial education in Western Ukraine.

Methods. Methods of analysis, synthesis, comparison, description and generalization were used to reveal the goal. The combination of these methods made it possible to highlight the peculiarities of the formation of design in the art and industrial education of Western Ukraine.

The results. The peculiarities of the formation and development of design in the art and industrial education of Western Ukraine at the end of the 19th and the beginning of the 20th century are highlighted. It was established that in the western Ukrainian lands artistic and industrial education was carried out according to general European cultural trends. The development of design education as the legal successor of the artistic and industrial education of Galicia is considered. The significant influence of the Lviv Art and Industry School on the art and industry education of Galicia was noted. The prerequisites for the formation of design education in the artistic and industrial education of Bukovyna and the main stages of its development have been clarified. The peculiarities of the formation of artistic and industrial education in Transcarpathia are revealed.

Conclusions. Based on the results of the research, we note that the foundations of professional education laid by our predecessors in the 19th century provided favorable conditions for the further development of the design school in Western Ukraine.

Keywords: design education, design activity, artistic and industrial education, Western Ukraine, Galicia, Bukovyna, Transcarpathia.

Вступ. *Постановка наукової проблеми та її значення.* З розвитком промислового виробництва в Україні в ХІХ столітті дизайн почав формуватися як самостійний вид професійної діяльності. У той час термін «дизайн» не використовувався, а прикладний продукт називався «художньою промисловістю». Поступово процес становлення та розвитку української художньої промисловості збігся із загальноєвропейським мистецьким процесом, але хронологічно ці зміни відбулися на кілька десятиліть пізніше від західноєвропейського, що пов'язано з особливостями історії країни, характеристикою культури та рівня економічного розвитку. В Україні у ХХІ ст. термін «художньо-промисловий» продовжує використовуватися як назва спеціалізованого закладу вищої освіти (ЗВО). Тому дослідження проблеми зародження загальноєвропейських тенденцій у розвитку дизайну та його становлення на західноукраїнських землях у ХІХ — на початку ХХ ст. сьогодні як ніколи *актуальні*, оскільки практичний аспект пов'язаний з необхідністю підвищення професійного рівня підготовки фахівців дизайну у вищій школі. У зв'язку з цим постає питання, що розкриває систему викладання художніх дисциплін та методичні принципи викладання, які допомагають згадати кращі традиції старих шкіл, висвітлити нові напрями та репрезентувати найбільш ефективні методи впливу на вдосконалення навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень. Проблематику становлення дизайну в художньо-промисловій освіті вивчали А. Бойчук, С. Вергунов [1], В. Даниленко [2], А. Павлів [3], В. Сидоренко. Деякі засади дизайнерської освіти представлені у працях Т. Костенка, Ю. Легенького, В. Прусака [4], П. Тагільського, М. Яковлева. На особливу увагу заслуговують дослідження таких сучасних українських вчених у напрямку художньо-промислової дизайнерської освіти, як М. Дяків [5], Т. Завгородня, С. Мигаль [6], С. Мільчевич [7], І. Небесник [8], Л. Оршанський, М. Станкевич, Б. Ступарик, В. Тименко, І. Хілько [9; 10], Р. Шмагало [11; 12].

Мета і завдання статті. Мета статті — визначити основні етапи розвитку та становлення дизайну в художньо-промисловій освіті Західної України. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: виявити чинники, що зумовили формування дизайну в художньо-промисловій освіті

західноукраїнських земель (Галичина, Буковина, Закарпаття); розглянути процес зародження дизайнової освіти як правонаступниці художньо-промислової освіти в Галичині; з'ясувати передумови становлення дизайну в художньо-промисловій освіті Буковини та визначити основні етапи її розвитку; виявити особливості творення художньо-промислової освіти Закарпаття.

Основна частина. Виникнення та розвиток художньо-промислової освіти на західноукраїнських землях можна віднести до кінця ХІХ — початку ХХ століття. Деталі розвитку дизайну в художньо-мистецькій освіті на західноукраїнських землях зумовлені історико-культурними чинниками. Розробка вугілля та руди в поєднанні із залученням приватного капіталу з Російської імперії, Західної Європи та прилеглих регіонів Північної Америки наприкінці ХІХ століття сприяли швидкому зростанню галузі. Зрозуміло, що багато сфер виробництва потребували художників-дизайнерів. Зародження дизайнерської діяльності в Україні кінця ХІХ — початку ХХ століття — це процес інтеграції гуманітарної, творчої та художньої культури і взаємопроникнення інженерно-технічної та художньо-промислової освіти [2, с. 37].

Дизайн є органічною частиною мистецтва та є провідником функції в усіх сферах життя людини. В Україні західний термін «дизайн» поширився лише наприкінці ХХ століття.

Соціокультурні процеси, що відбувалися в центральних, східних і південних регіонах України, характеризуються переважно віддаленням від європейського життя і спрямуванням на Росію. Становлення художньо-промислової освіти на західноукраїнських землях здійснювалося за загальноєвропейськими культурними тенденціями. У той час, коли Західна Україна належала до складу Австро-Угорської імперії, а потім до Польщі, відкриті фахові школи виявляли труднощі, але їх вдалося подолати завдяки наполегливим зусиллям громадськості. Профіль таких шкіл узгоджувався з традиційними народними ремеслами, поширеними в Галичині, Буковині та Закарпатті, найбільші з яких існують і досі [1, с. 19].

Інтегруючи художньо-мистецьке життя Галичини в європейські художні школи, особливо у віденські, це стало проявом розвитку професійної освіти. За кошти австрійських меценатів у Відні навчали-

ся талановиті ремісники з Галичини. Це стало причиною відкриття ремісничих шкіл: Крайової гончарської школи (Коломия, 1876), Школи дерев'яного промислу (Станіславів, 1846); започаткували роботу навчальні майстерні, ремісничі школи (малярні, художньо-промислові) у Дрогобичі, Яворові [2, с. 44].

У дослідженні Р. Шмагала акцентується думка про значний вплив Львівської художньо-промислової школи на художньо-мистецьку освіту в Галичині. Здобутки кінця ХІХ століття згодом сформували самобутність Галицької художньо-мистецької освіти [12, с. 172].

Так, у місті Львові при Художньо-промисловому музеї була відкрита школа рисунку та моделювання (1876), згодом перейменована на Школу артистичного промислу (1882), Школу художніх промислів і декоративного мистецтва (1923), Державну технічну школу (1929), Школу промислових мистецтв (1941). Крім названої школи, у Львові функціонує так звана Вільна Академія Мистецтв (1905—1914), Інститут пластичного мистецтва (1938—1939), низка приватних художніх шкіл і студій [13, с. 146].

У західному регіоні з відкриттям Львівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва (1946) було створено Львівську національну академію мистецтв. У 1994 році заклад було реорганізовано у Львівську державну академію мистецтв, а у 2004 році він отримав статус національної. До складу академії входить факультет дизайну, до складу якого входять кафедри дизайну інтер'єру (нині таке найменування кафедри) (1946 р.), дизайну костюму (з 1959 р. як спеціалізація «моделювання костюму» при кафедрі художнього текстилю), графічного дизайну (з 1994 р. — відділ промислової графіки при кафедрі проектування інтер'єрів, від 1996 р. — окремий підрозділ) [11, с. 21].

Кінець 1950-х років засвідчив формування у Львові локального культурного середовища, де зародився напрям дизайнерської освіти «Проектування меблів та інтер'єру». Перший набір студентів на цю спеціальність відбувся у Львівському політехнічному інституті (1959), а 1960 р. — за спеціальністю «Архітектура, меблі, інтер'єр» за стаціонарно-вечірньою формою і шестирічним терміном навчання. У 1962 р. інститут розпочав підготовку архітекторів широкого профілю [6, с. 389].

Підготовка майстрів художньої кераміки в Коломиї здійснювалася під керівництвом визначних європейських фахівців (Г. Бегер, В. Крицінський, В. Жолна). До роботи в школах долучалися відомі народні умільці того часу. З цього можна дійти висновку, що саме народні майстри розвинули і закарбували зразки православного народного мистецтва на тлі європейської традиції [14].

Широкими міжкультурними зв'язками, розширенням мистецького простору (вивчення особливостей трипільської кераміки в колекції В. Хвойки) є декоративний малюнок, малюнок з природи, композиція, декоративно-прикладне мистецтво (плитка, розпис на фаянсі). Варто зазначити, що зростання ринкового попиту та промисловий розвиток загалом були визначальними для художньо-промислового виробництва та професійного розвитку Галичини [5, с. 6].

Зокрема, такі товариства, як Спілка «Гуцульське мистецтво», Товариство «Рідна школа», Львівське товариство «Достава» надали значну підтримку розвитку художньо-промислової освіти. З ініціативи цієї громади було відкрито ремісничі, художні школи, а вироби місцевих майстрів демонструвалися на різноманітних виставках, особливо у Львові, як культурній столиці краю [11, с. 28].

Отже, становлення художньо-промислових шкіл відбувалося в досить сприятливих соціальних, культурних та економічних умовах, що відповідали тогочасним європейським стандартам. У школах Галичини поширювався французький досвід незаперечних досягнень у галузі художньо-мистецької освіти. Галицькі художньо-ремісничі школи брали участь у виставках у великих європейських столицях [15].

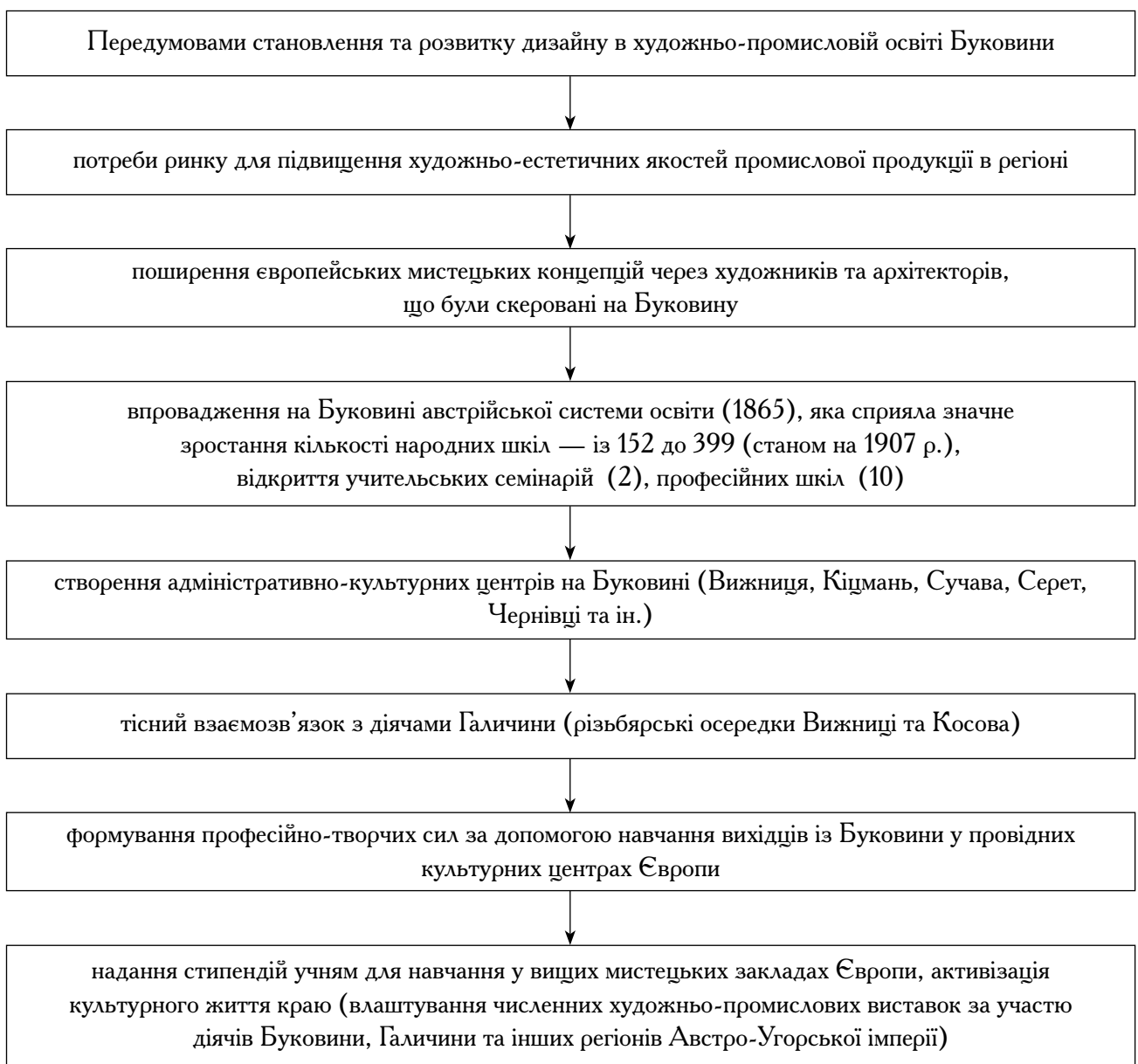
Завдяки розширенню мистецьких осередків і промислово-ремісничих шкіл, форми мистецтва, що розвивалися в Галичині, вийшли за межі простолоду. Цей стиль лежить в основі сучасного українського мистецтва. Він поширився в європейських культурах. Про це свідчить той факт, що мистецький проєкт в українському стилі з елементами прикладного мистецтва реалізовано у художньо-промисловій школі Відня. З часом народні мистецькі стилі, що розвивалися в Галичині, здобули визнання поряд із європейськими [5, с. 10].

Процес розвитку дизайну в художньо-промисловій освіті Буковини перебував у тісній залежності від соціально-політичної та економічної ситуації дослі-

джуваного періоду. Діяльність австрійського уряду в регіоні була спрямована на фінансову підтримку шкільної системи, розвиток системи загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів, адміністративну підтримку професійних митців, сприяння дослідженню, збиранню виробів декоративно-прикладного народного мистецтва, дослідженню та збереженню археологічних та архітектурних пам'яток Буковини [1, с. 29].

Передумови становлення та розвитку дизайну в художньо-промисловій освіті Буковини покажемо на схемі [11, с. 206].

Зі схеми випливає, що художньо-мистецька освіта Буковини вирішувала такі завдання: інтеграція традиційної народної естетики в загальнопромисловий процес; впровадження європейського досвіду промислового шкільництва на теренах краю. Відмінною рисою діяльності Крайової Шкільної Ради Буковини була спрямованість на розширення мережі навчальних закладів мистецького спрямування, що поступово посилювало інтерес молоді до художнього промислу. Право на навчання рідною мовою, обмеження впливу Церкви на освіту, стандартизація змісту освіти та запровадження обов'язкового навчання в

Передумови становлення та розвитку дизайну в художньо-промисловій освіті Буковини (схема)

галузі мистецтв у навчальних закладах сприяли закладенню основи естетичного виховання в навчальних закладах Буковини [9, с. 207].

Вектор геополітичного впливу на Закарпаття в «угорський» період (1840—1918 рр.) був переважно південно-західним. На відміну від центральної Австрії, цей регіон був включений у процес політичного визволення Угорщини. Внаслідок Угорської революції 1848 року та створення дуалістичної Австро-Угорської імперії у 1867 році корінне населення (українці) зазнало політичної, економічної та культурної дискримінації. Створення художньо-промислової освіти на Закарпатті відбувалося переважно в контексті теоретичних концепцій угорської творчої еліти. На всіх етапах регіонального розвитку геополітичні чинники безпосередньо впливали на формування окремих виробничих точок і створення умов для виникнення конкретних напрямів дизайнерської культури. 60—70-ті рр. XIX ст. стали основою для народження культури дизайну. Шлях угорської еліти до економічної незалежності від Австрії сприяв розвитку регіонів з певною концентрацією ресурсів. У результаті на Закарпатті з'явилася Ужгородська фабрика, яка стала матеріальною базою для розвитку дизайну гнутих меблів. Вплив південного заходу змістився на захід із приєднанням краю до Чехословаччини. Традиційні місцеві галузі промисловості почали занепадати. Водночас геополітичні чинники (зазіхання на Закарпаття зі сторони Угорщини) спонукали чехословацький уряд фінансувати розвиток місцевої інфраструктури, будувати нову освітню систему, включаючи підготовку в галузях ремесел і мистецтва, стимулювати соціальну мобілізацію українців [7, с. 116].

Художньо-професійна підготовка майстрів Закарпаття, особливо в меблевій промисловості, стала однією з передумов народження дизайну гнутих меблів. Цьому сприяла поява в Угорщині кількох інституцій розвитку промислових мистецтв. Закарпаття, яке тоді було на окраїні Угорщини, має найдовше збережені архаїчні форми своєї цільової культури. Це призвело до особливого вираження європейської течії «Мистецтво і ремесло», руху за відродження народних ремесел, характерних для найбільш не індустріалізованих регіонів Європи. На Закарпатті цей рух виник передусім на підтримку автентичних народних промислів. На тлі цього «Рескінленду» в ре-

зультаті першої та другої хвиль промислової революції спонтанно розвивалися центри експериментального проектування в регіоні. Їх поява виникла під впливом центрів мистецтва та дизайну та технологічних інновацій у Берліні, Гляйвіцу, Бланско (побутові ливарні вироби) та Моравському регіоні (гнуті меблі). У «чехословацьку» добу на Закарпатті панували функціоналістичні ідеї. Однак, через занепад місцевої промисловості, в більшості випадків це не знаходить реалізації в проектній практиці. Ідея нової проектно-культури виникає перш за все в мистецькій та промисловій освіті. Важливим чинником розвитку промислового дизайну стала участь у роботі виставки закарпатських компаній. Потенціал місцевої мистецької еліти не був повністю використаний для формування місцевої культури дизайну. Винятком становили лише їхні представники наприкінці XIX ст., які брали участь у практиці художнього проектування промислових ливарних та меблевих виробництв [3, с. 395].

Варто зазначити, що система художньо-промислової освіти розпочалася у 1927 році зі створенням державних професійних шкіл та університетів в Ужгороді, Винорадові та Ясінях. Саме враховуючи 20-ті роки XX ст. на Заході України дизайн-освіта народилася як спадкоємець художньо-промислової освіти. У цьому ж ключі зазначимо, що підготовка дипломованих дизайнерів (у сучасному розумінні) розпочалася після Другої світової війни в Україні та за кордоном [7, с. 116].

Вже наприкінці XX ст. Ужгородське училище було перейменоване в Ужгородський коледж мистецтв ім. А. Ерделі, знову відкрито відділи художнього оформлення та живопису, збільшено годину на загально художніх і спеціальних дисциплінах. У 1999 році відділ художнього оформлення був перейменований на відділ дизайну [8, с. 88].

Проведений історичний аналіз доводить, що витоки вітчизняної дизайнерської освіти сягають 1920-х років, коли були створені художні та промислові школи. Завдяки цілям і методам навчання ми вважаємо його базовою основою української дизайн-освіти. У 1940—1960-х рр. для підготовки спеціалістів промисловості (дизайнерів) створювалися університети, а в 1990-х рр. XX ст. кафедри дизайну для підготовки та випуску дипломованих дизайнерів за різними спеціальностями. Для ефективного

розвитку дизайн-освіти в Україні сьогодні необхідно усвідомлювати та визнавати важливість плекання професіоналів дизайну на національному рівні та всебічно підтримувати та покращувати матеріально-технічну базу закладів вищої освіти на європейському рівні [4, с. 79].

Висновки. Таким чином, Україна зробила перший крок у розвитку художньо-промислової освіти, яка пройшла важкий шлях від становлення художньої школи до промислового напрямку дизайн-освіти.

Пріоритети розвитку художньо-промислового навчання в Галичині це: соціально-економічні (швидкий розвиток виробничої, технологічної та міжкультурної комунікації); потреба ринку праці в підготовлених професіоналах у сфері мистецтва та промисловості; наявність навчальних кадрів художньо-виробничого навчання. Описані передумови були вирішальними для розвитку мереж мистецьких і професійних шкіл з різними структурами та просторовим розташуванням. Загальне піднесення суспільного життя в Австро-Угорській монархії сприяло популяризації народної творчості та розвитку художньої освіти.

У художньо-промисловій освіті Буковини процес формування дизайну перебував у тісній залежності від соціально-політичної та економічної ситуації. Виділяють три основні етапи: 1851—1872 рр.; 1873—1914 рр.; 1918—1939 рр.

Передумовами розвитку дизайну в художньо-промисловій освіті Закарпаття є геополітичні, соціально-економічні та культурно-мистецькі.

Отже, фундамент професійної освіти, закладений нашими предками у ХІХ столітті, створив сприятливі умови для подальшого розвитку дизайнерських шкіл на західноукраїнських землях.

Перспективою подальшого дослідження є питання сучасного стану дизайн-освіти на західноукраїнських землях.

1. Вергунов С.В. Дизайн України: аспекти становлення і розвитку. *Вісник ХДАДМ*. 2009. № 2. С. 18—31.
2. Даниленко В.Я. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури ХХ століття (національний та глобалізаційний аспекти): дис... д-ра мистецтвознавства: 05.01.03. *Львівська національна академія мистецтв*. Львів, 2006.
3. Павлів А.П., Мільчевич С. До питання про становлення і розвиток дизайну на Закарпатті ХІХ—ХХ

століття. *Вісник НУ «Львівська Політехніка»*. 2004. № 505. С. 393—396.

4. Прусак В. Становлення та розвиток дизайн-освіти в Україні (кінець ХХ — початок ХХІ ст.). *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2017. Вип. 31. С. 71—82.
5. Дяків М.В. Міське меблярство Галичини ХІХ—ХХ ст.: історія, типологія, стилістичні особливості: автореф. дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.06. *Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника; Ін-т мистецтв*. Івано-Франківськ, 2010. 16 с.
6. Мигаль С.П. Львівська дизайнерська школа: становлення, проблеми, перспективи. *Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: зб. наук. праць*. 2000. Вип. 5. С. 387—399.
7. Мільчевич С.І. До питання про особливості становлення і розвиток художньо-промислової освіти на Закарпатті в другій половині ХІХ — початку ХХ століття. *Вісник ХДАДМ*. 2005. № 1. С. 114—122.
8. Небесник І.І. *Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті: історико-педагогічний аспект*. Ужгород: Закарпаття, 2000. 168 с.
9. Хілько І. Передумови розвитку художньої освіти на Буковині (кінець ХІХ — перша третина ХХ століття). *Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія*. 2005. Випуск 13. С. 205—208.
10. Хілько І. Розвиток художньої освіти на Буковині (друга половина ХІХ — 30-і роки ХХ ст.): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. *Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника*. Івано-Франківськ, 2007. 21 с.
11. Шмагало Р. Мистецька освіта в Україні середини ХІХ — середини ХХ століття: структурування, методологія, художні позиції: автореф. дис... д-ра мистецтвознавства: 17.00.06 «Декоративне і прикладне мистецтво». *Львівська національна академія мистецтв*. Львів: ЛНАМ, 2005. 44 с.
12. Шмагало Р.Т. Історичний шлях художньо-промислової школи у Львові (1876—1939; 1939—1944). *Інформаційний випуск*. 2006. Бюлетень 8. С. 170—175.
13. *Львівська академія мистецтв. Історично-іміджеве видання*. Київ: ВЦ Логос Україна, 2011. 256 с.
14. Коломия — центр гончарства. URL: <http://hutsul.museum/museum/articles/kolomya-keramika-schkola>.
15. Odzywolski S. *Rzut oka na rozwój szkolnictwa przemysłowego w Odbitka ze «Szkoly»*. Lwów, 1914.

REFERENCES

- Verghunov, S.V. (2009). Design of Ukraine: aspects of development and development. *Bulletin of KhDADM*, 2, 18—31 [in Russian].
- Danylenko, V.Ja. (2006). Design of Ukraine in the world context of art and design culture of the 20th century (national and globalization aspects): dissertation... doctor of art history: 01.05.03. *Ljvivs'jka nacional'jna akademija mystectv*. Lviv [in Ukrainian].

- Pavliv, A.P., & Miljchevych, S. (2004). On the question of the formation and development of design in Transcarpathia in the 19th and 20th centuries. *Bulletin of Lviv Polytechnic University*, 505, 393—396 [in Ukrainian].
- Prusak, V. (2017). Formation and development of design education in Ukraine (end of the 20th — beginning of the 21st century). *Bulletin of the Lviv National Academy of Arts* (Issue 31, pp. 71—82) [in Ukrainian].
- Djakiv, M.V. (2010). Urban furniture of Galicia XIX—XX centuries: history, typology, stylistic features: autoref. thesis ...candidate art studies: 17.00.06. *Prykarp. nac. un-t im. V. Stefanyka; In-t mystectv.* Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
- Myghalij, S.P. (2000). Lviv School of Design: Development, Problems, Prospects. Dialogue of cultures: Ukraine in the world context. *Art education: coll. of science works* (Issue 5, pp. 387—399) [in Ukrainian].
- Miljchevych, S.I. (2005). On the question of the peculiarities of the formation and development of art and industrial education in Transcarpathia in the second half of the 19th and early 20th centuries. *Bulletin of KhDADM*, 1, 114—122 [in Ukrainian].
- Nebesnyk, I.I. (2000). Art education in Transcarpathia in the 20th century: historical and pedagogical aspect. Uzhghorod: Zakarpattja [in Ukrainian].
- Khiljko, I. (2005). Prerequisites for the development of art education in Bukovina (the end of the 19th — the first third of the 20th century). *Proceedings. Series: Pedagogy and psychology* (Issue 13, pp. 205—208) [in Ukrainian].
- Khiljko, I. (2007). Development of art education in Bukovina (second half of the 19th — 30s of the 20th century): autoref. thesis ...candidate ped. sciences: 13.00.01. *Prykarpatsjkyj nac. un-t im. V. Stefanyka.* Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
- Shmaghalo, R. (2005). Art education in Ukraine in the mid-19th — mid-20th centuries: structuring, methodology, artistic positions: autoref. thesis ...doctor of art history: 17.00.06 «Decorative and applied art». *Lviv. nac. akad. mystec.* Lviv: LNAM [in Ukrainian].
- Shmaghalo, R.T. (2006). The historical path of the artistic and industrial school in Lviv (1876—1939; 1939—1944). *Information issue*, 8, 170—175 [in Ukrainian].
- (2011). *Lviv Academy of Arts. Historical and image publication.* Kyiv: VC Loghos Ukraine [in Ukrainian].
- Kolomyia is the center of pottery.* Retrieved from: <http://hutsul.museum/museum/articles/kolomya-keramika-schkola> [in Ukrainian].
- Odrzywolski, S. (1914). A glance at the development of industrial education in Print from «School». Lviv [in Polish].